

Лекція 7

ФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ДО РІЗНИХ УМОВ ДОВКІЛЛЯ

Вовканич Л.С., 2020/2021 н.р.

План

1. Фізіологічні особливості спортивної діяльності в умовах високої температур та вологості довкілля.
2. Вплив зниженого атмосферного тиску (високо- і середньогір'я) на функціональний стан систем організму та фізичну працездатність.
3. Фізіологічні механізми адаптації до умов гіпоксії.
4. Працездатність при зміні часових поясів.

1. Фізіологічні особливості спортивної діяльності в умовах високої температур та вологості довкілля

Основні механізми терморегуляції спортсмена

Теплопродукція

Тепло-продукція внутрішніх органів

Тепло-продукція м'язів

Сонячне випромінювання

Теплове випромінювання

Тепловіддача

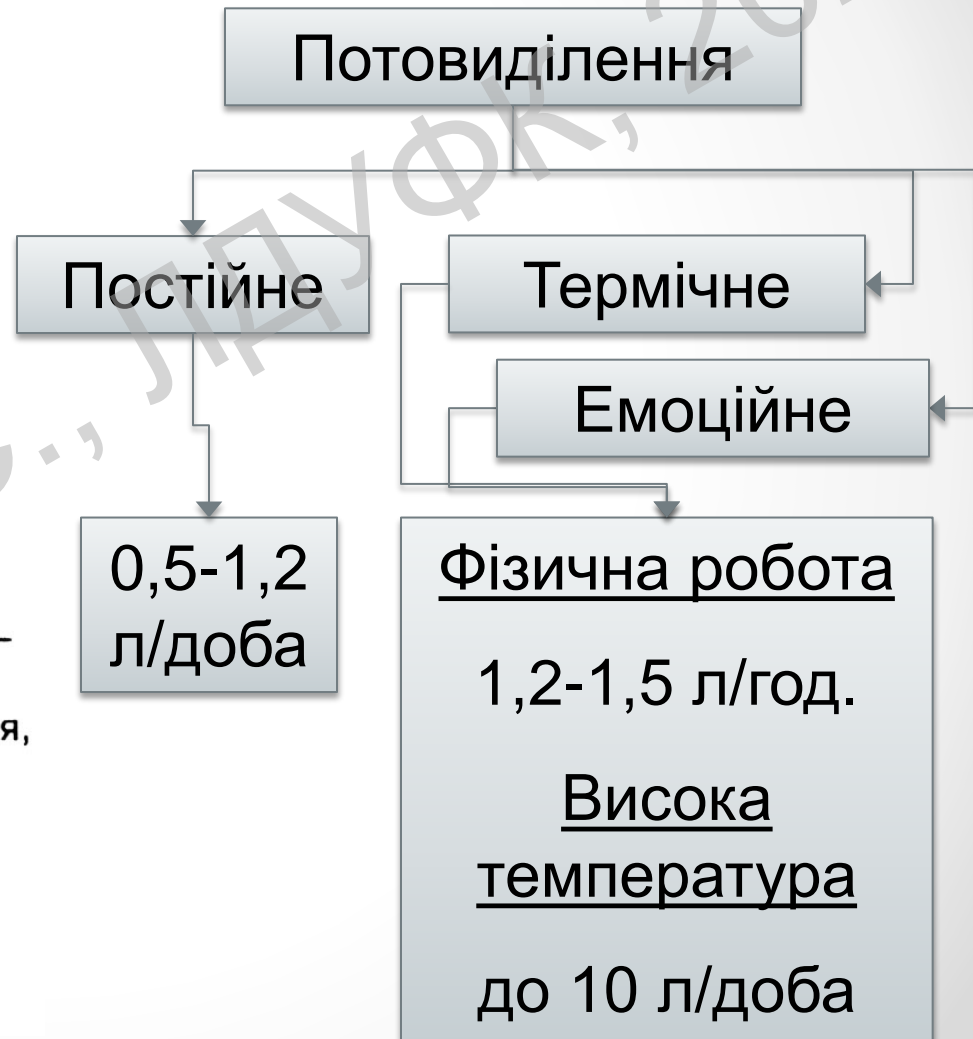
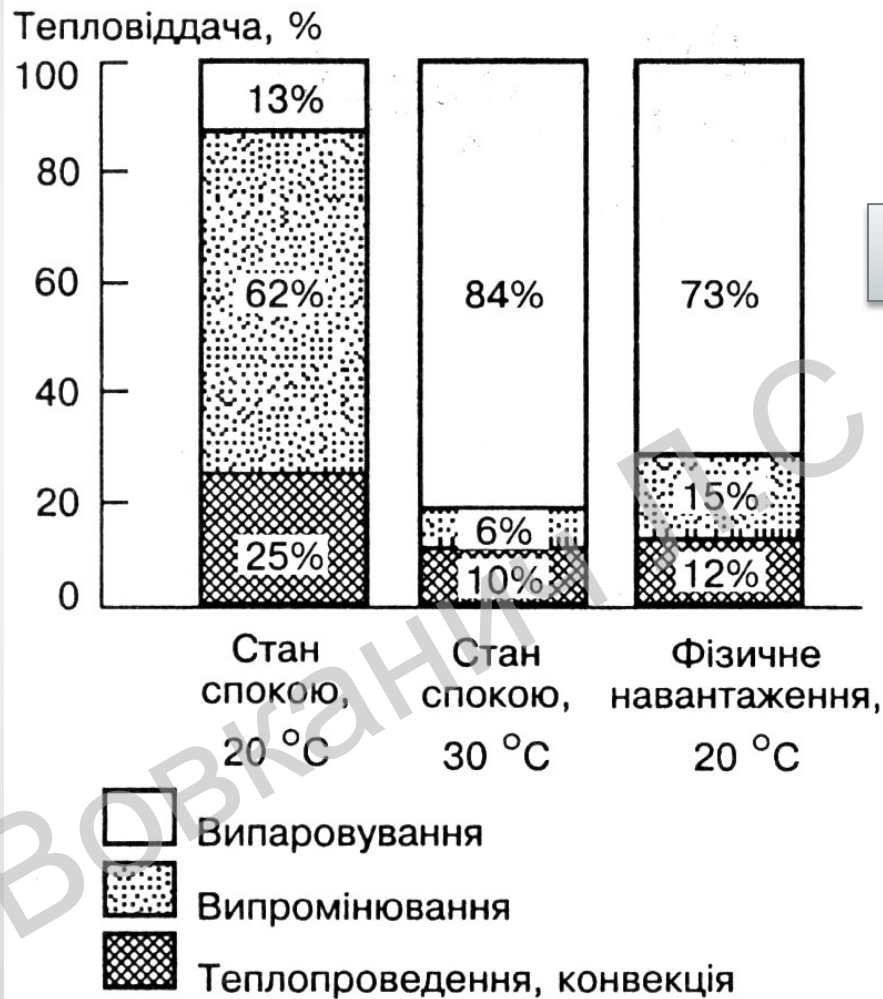
Випаровування

Конвекція

Кондукція

Випромінювання

Основні механізми тепловіддачі в умовах спокою та під час навантажень

Зміни терморегуляції спортсмена за умов підвищеної температури довкілля

Теплопродукція

Тепло-
продукція
внутрішніх
органів

Тепло-
продукція
м'язів

Сонячне
випромі-
нювання

Теплове
випромі-
нювання

Тепловіддача

Випаро-
вування

Конвекція

Кондукція

Випромі-
нювання

Зміни терморегуляції спортсмена за умов підвищеної вологості довкілля

Теплопродукція

Тепло-
продукція
внутрішніх
органів

Тепло-
продукція
м'язів

Сонячне
випромі-
нювання

Теплове
випромі-
нювання

Тепловіддача

Випаро-
вування

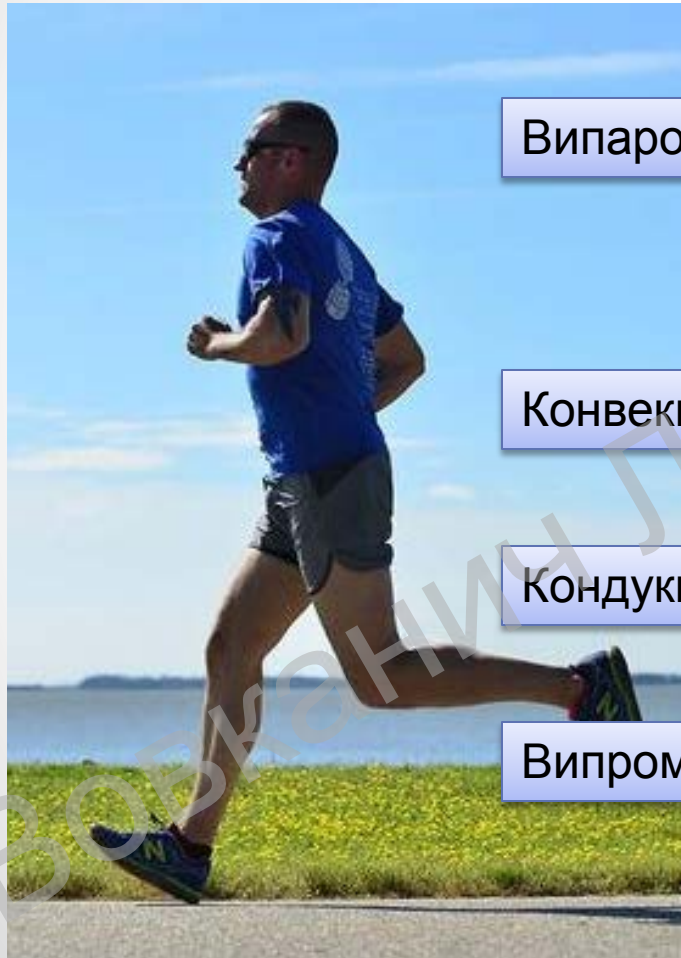
Конвекція

Кондукція

Випромі-
нювання

Воробіаніч.Л.Ф. 2020

Вплив основних механізмів тепловіддачі на працездатність спортсмена

Випаровування

Зневоднення

Порушення водно-сольового балансу

Конвекція

Збільшення в'язкості крові

Підвищення концентрації метаболітів

Кондукція

Посилення шкірного кровоплину

Випромінювання

Погіршення кровопостачання м'язів

Причини зниження спортивної працездатності за умов підвищеної температури й вологості повітря

- перегрів тіла (гіпертермія);
- швидка втрата води (дегідратація);
- зниження кисневотранспортних можливостей серцево-судинної системи.

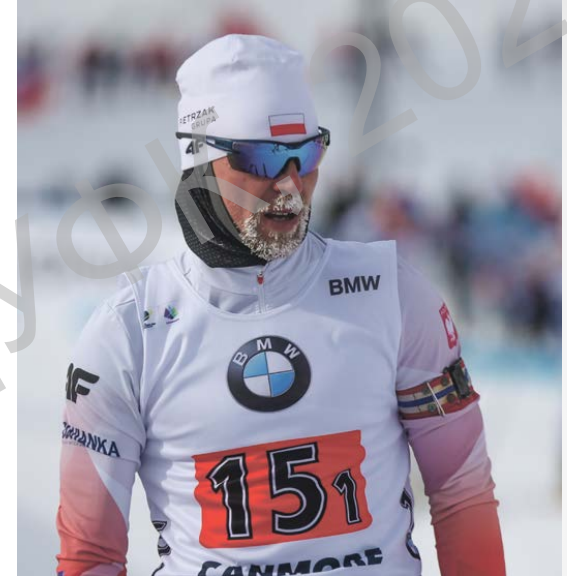
Вплив зневоднення на працездатність організму

Адаптація до умов підвищеної температури й вологості повітря

- зниження теплопродукції;
- зростання здатності до тепловіддачі;
- вдосконалення механізмів потоутворення (збільшується кількість потових залоз та інтенсивність секреції);
- зменшення вмісту солей у поті;
- зниження порогу початку потовиділення.

Вплив умов зниженої температури на фізичну працездатність спортсменів

- посилення обміну речовин;
- дрижальний термогенез (холодове тремтіння);
- звуження судин шкіри;
- пілоерекція;
- скоротливий термогенез (фізичні вправи).

Робота	Теплоутворення, ккал/год
Спокій	65
Помірна	300
Субмаксимальна	600
Максимальна	900-1200

2. Вплив пониженого атмосферного тиску (високо- і середньогір'я) на функціональний стан систем організму та фізичну працездатність

Основні чинники впливу середньо- і високогір'я на організм спортсмена

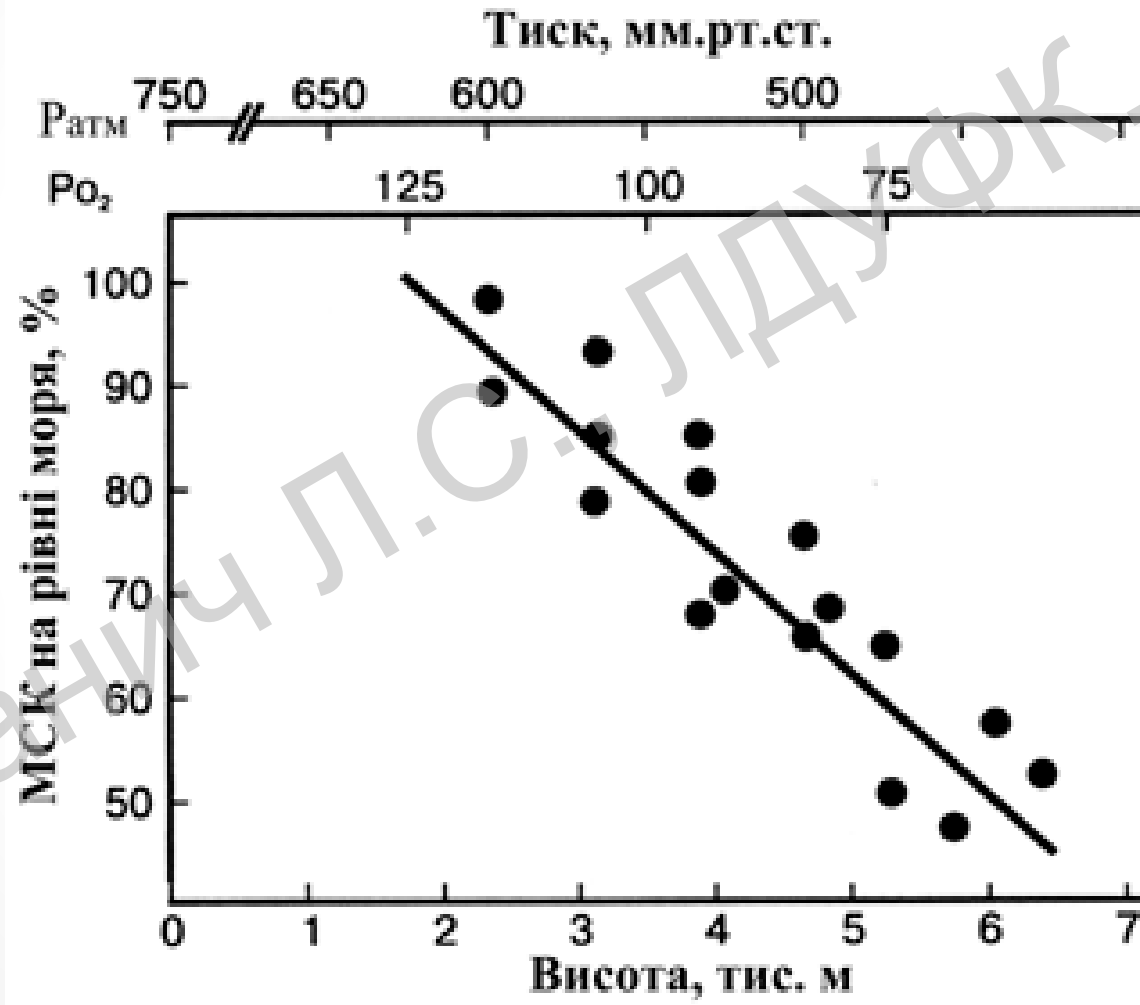
Умови	Фактори впливу
Середньогір'я (600–2500 м над рівнем моря)	<ul style="list-style-type: none"> • знижений атмосферний тиск; • знижений парціальний тиск O_2 (гіпоксія); • знижений парціальний тиск CO_2 (гіперкапнія);
Високогір'я (понад 2500 м над рівнем моря)	<ul style="list-style-type: none"> • знижений парціальний тиск водяної пари; • знижена температура повітря; • підвищена сонячна радіація; • підвищений рівень ультрафіолетового випромінювання.

Зміни атмосферного тиску, парціального тиску кисню та температури на різних висотах

Висота (м)	$P_{\text{атм.}}$ (мм рт. ст.)	P_{O_2} (мм рт. ст.)	t (°C)
0	760	159,2	15
1000	646	141,2	8,5
2000	596	124,9	2,0
3000	526	110,2	-4,5
4000	462	96,9	-10,9
9000	231	48,4	-43,4

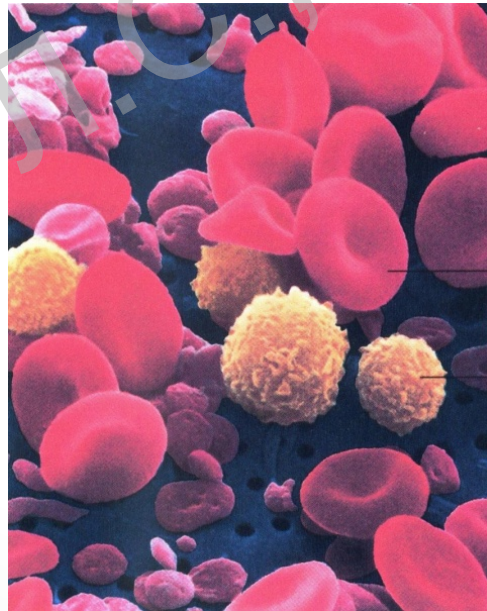
Вплив змін парціального тиску кисню на рівень МСК спортсменів

Вплив зменшення парціального тиску кисню на рухову активність спортсменів

- зниження витривалості (аеробних можливостей);
- відсутність суттєвих змін сили, спритності, координації рухів;
- відсутність змін швидкості (анаеробних можливостей);
- збільшення тривалості впрацьовування та відновного періоду.

3. Фізіологічні механізми адаптації до умов гіпоксії

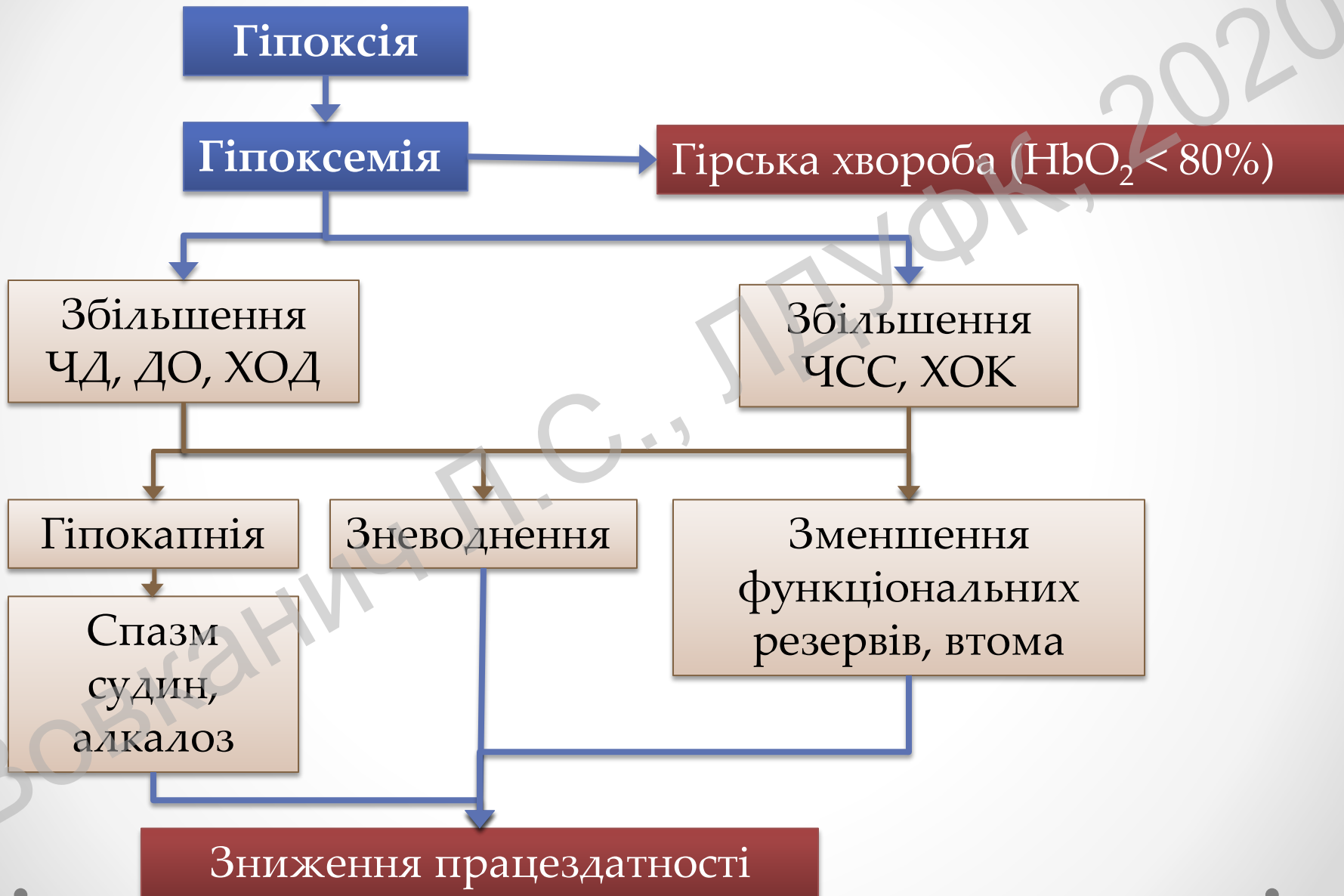

Фази висотної акліматизації (адаптації)

Назва фази	Тривалість фази
Гостра (термінова)	до 30 хв
Короткочасна	Кілька днів-кілька тижнів (залежно від висоти)
Тривала	Кілька місяців
Постійна	У мешканців гірської місцевості

Механізми термінової акліматизації

Механізми тривалої акліматизації

Тривалість акліматизації:

- 2000–2500 м – 7–10 днів,
- 3600 м – 15–21 день,
- 4500 м – 21–25 днів

Гіпоксемія

Збільшення
ХОД та
дифузійної
здатності
легень

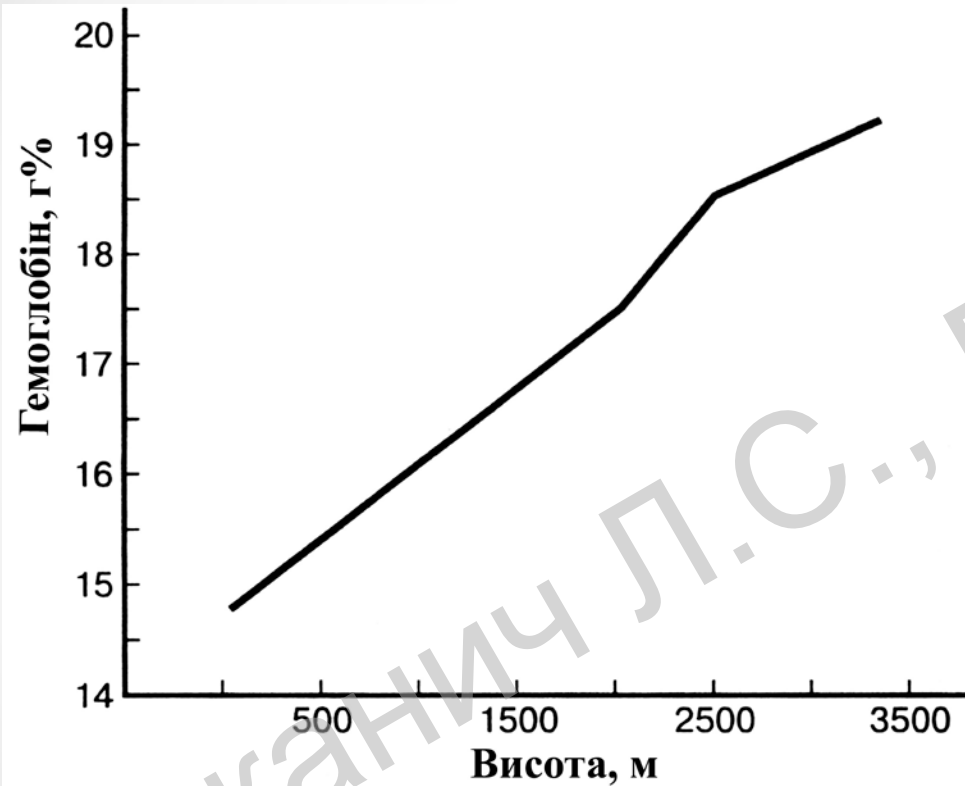
Підвищення
вмісту
еритроцитів
та
гемоглобіну
в крові

Зменшення
вмісту
бікарбонатів
та лужного
резерву крові

Збільшення у тканинах:

- капіляризації;
- кількості міоглобіну;
- вмісту мітохондрій;
- вмісту та активності окислювальних ферментів

Гемоконцентрація у залежності від ВИСОТИ

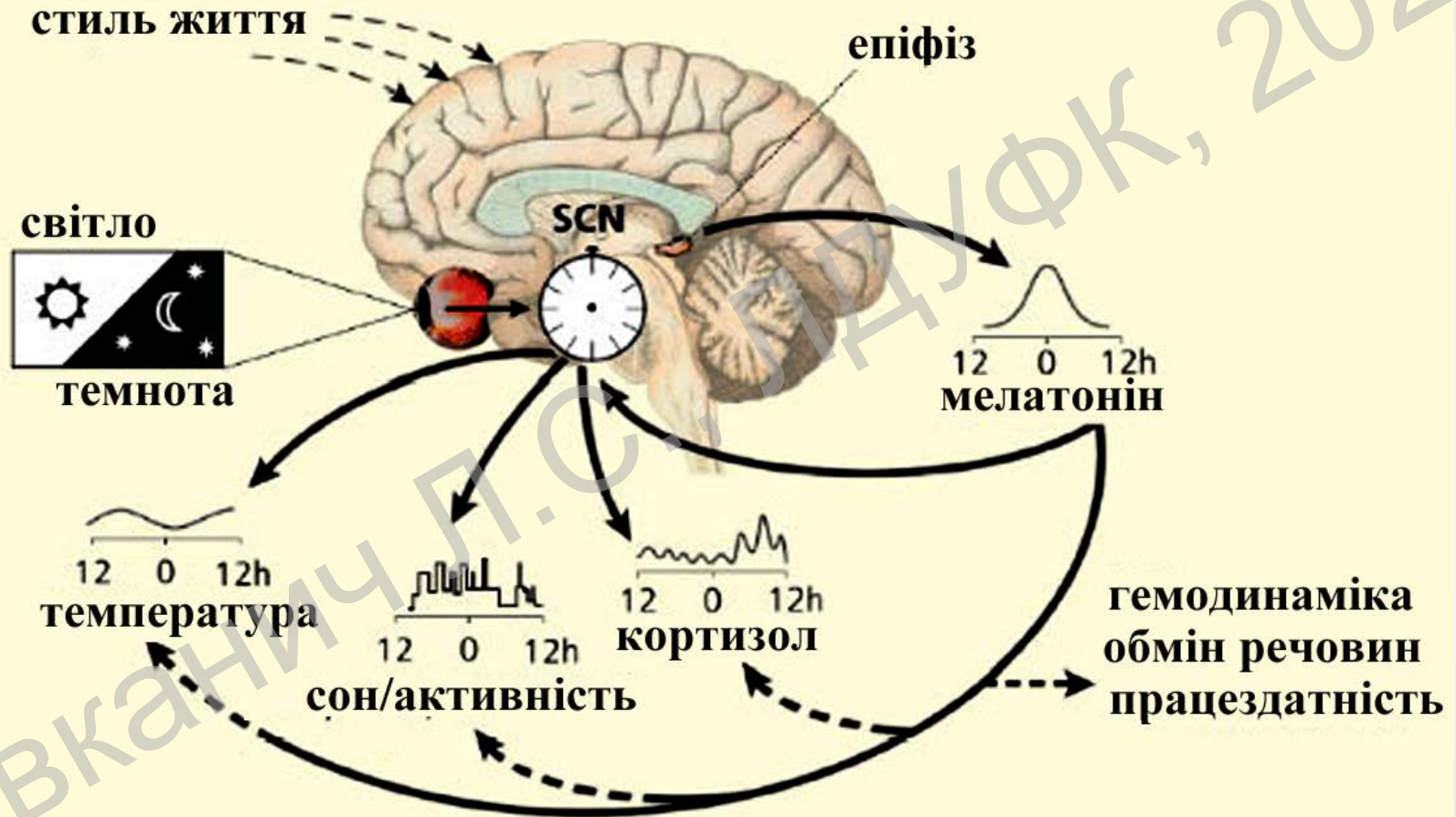

Висота (м)	Вміст еритроцитів (млн/мм ³)
0	5,3
1500	5,5
2500	5,8
3500	6,2
4500	6,6
5500	7,3
6500	8,2

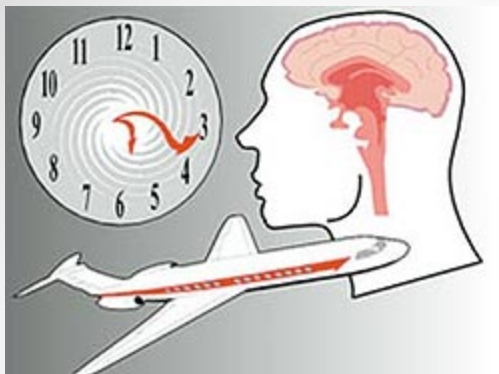
4. Працездатність при зміні часових поясів

Механізм виникнення біоритмів

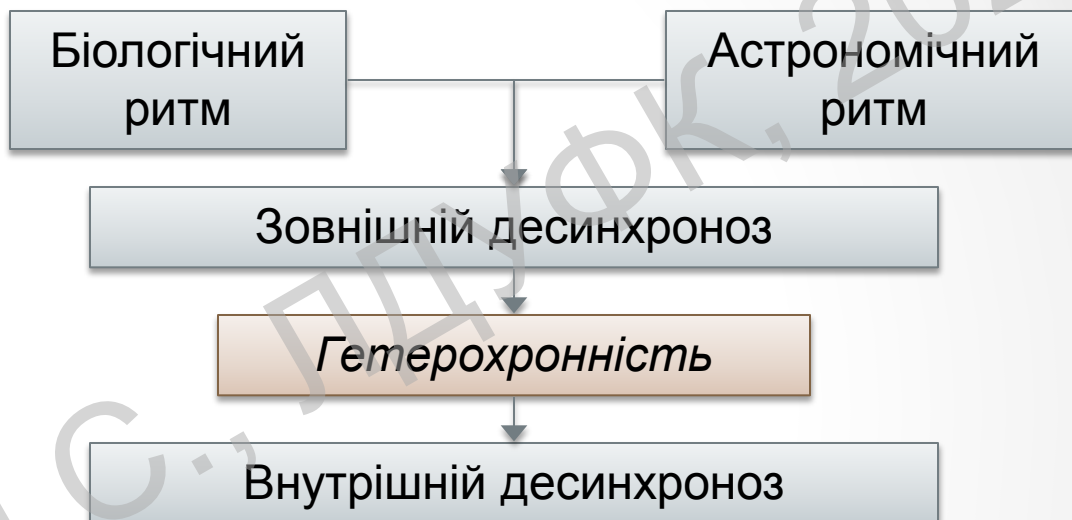

Переліт
через понад
4-и часові
појаси

Десинхроноз та його фази

- **перша стадія (2–4 доба)** – порушення добових ритмів, зниження працездатності;
- **друга стадія (7–10 днів)** – активна перебудова функцій організму, поступово зникають порушення сну, апетиту, настрою, самопочуття; відновлюється фізична працездатність, зберігається ослаблений імунітет;
- **третя стадія** – стабілізація фізіологічних функцій, відновлення високого рівня функціональних можливостей.

Класифікація форм десинхронозу

(за Б.С.Алякринським)

- **гострий** – виникає при швидкому одноразовому переміщенні через кілька часових поясів;
- **хронічний** – виникає при повторному багаторазовому переміщенні через кілька часових поясів;
- **явний** – проявляється у виражених суб'єктивних (порушення сну, втрата апетиту) та об'єктивними ознаками (зниження працездатності, зміна АТ, ЧСС тощо);
- **прихований** – розвивається в часі внаслідок припинення явного десинхронозу;
- **тотальний** – спостерігається за умов порушення діяльності всієї системи добової ритміки організму;
- **частковий** – характеризується неузгодженістю низки добових ритмів, які в нормальному стані узгоджуються один з одним за фазою та амплітудою

Часова динаміка зміни працездатності спортсменів (за О.С.Кулиненковим, 2007)

Види спорту	Зміни працездатності з часом (добі)										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Циклічні	н	н	↓	↓	↕	↕	↕	↕	↕	↕	н
Швидкісно-силові	н	н	↓	↓	↕	↕	↕	↕	↕	н	н
Одноборства	н	н	↕	↕	↕	н	н	н	н	н	н
Складно-координаційні	н	н	↓	↓	↓	↕	↕	н	н	н	н
Ігрові	н	н	↕	↕	↕	н	н	н	н	н	н

↓ – працездатність знижена

↕ – працездатність нестабільна

н – змін працездатності немає